

Äsperödsskolan
Gräsholmsvägen 6
451 34 Uddevalla

2010-05-20
1 (20)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Äsperödsskolan i Uddevalla kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Äsperödsskolan. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena
- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionen följer upp de krav på åtgärder som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Äsperödsskolan lämna en redovisning till Skolinspektionen i Göteborg. Redovisningen ska beskriva de åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Äsperödsskolan i Uddevalla kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Äsperödsskolan i Uddevalla kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och

slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre måluppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.¹

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Äsperödsskolan. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Två inspektörer har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorer, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Äsperödsskolan gjordes den 3-6 november 2009.

¹ För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen:*
 - skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
 - skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten:*
 - eleverna möter olika slags texter
 - texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
 - lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
 - eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
 - varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms
3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*
 - skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
 - skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
 - lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Äsperödsskolan

Äsperödsskolan ligger i östra delen av Uddevalla kommun och består av flera byggnader. Skolan byggdes 1967 – ursprungligen som en 7–9 skola för hela Uddevalla. Verksamheten vid skolan omfattar förskoleklass, årskurserna 1–9 samt skolbarnsomsorg, allt som allt 430 elever. Ungefär 25 procent av eleverna har utländsk bakgrund.

Skolan leds av två rektorer, varav en har ansvar för förskoleklass och årskurserna 1–6 och den andre ansvarar för årskurserna 7–9. De organiserar lärarna i sina ansvarsom-

råden i separata arbetslag. Även inom respektive rektors ansvarsområde är lärarna organiserade i mindre arbetslag där lärarna i årskurserna 4–6 bildar ett arbetslag.

Eleverna i årskurserna 4 och 5 är organiserade tvåparallellt, i åldershomogena klasser med vardera en klassföreståndare som i stort har hand om all undervisning i sin klass. Storleken på klasserna varierar mellan 16 och 21 elever. Årskurs 6 är organiserad som en klass (27 elever) men undervisas oftast i två grupper, gul och blå. Grupperna har var sin lärare som fungerar som klassföreståndare, med huvuddelen av sin undervisning, inom sin grupp. Det är stor skillnad mellan klasserna vad gäller antalet lärarbyten. Några klasser har haft samma klassföreståndare från tidiga skolår, andra från årskurs 4 och någon klass har ny klassföreståndare för läsåret.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att elever i Äsperödsskolan ges möjlighet till kommunikation och samarbete och att undervisningen organiseras och genomförs så att eleverna utvecklas efter sina behov. Granskningen visar dock att kvaliteten inom dessa områden varierar på skolan. Detta bör uppmärksammas så att alla elever ges en likvärdig utbildning av god kvalitet. Eleverna saknar inflytande och görs inte delaktiga i planeringen av undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarna uppger att de planerar och genomför sin undervisning oftast var för sig och eleverna är inte delaktiga i den processen. Några av lärarna framhöll att det var och är en stor svårighet att möta vissa elevgrupper och att de därför lägger tyngdpunkten på att få det sociala samspelet att fungera.

Vid intervjuer med lärare och elever framkommer att skolans lärare organiserar undervisningen på olika sätt men att enskilt arbete eller pararbete dominerar. De beskriver också att grupparbete förekommer oftast i samband med temaarbete.

Många lärare har gemensam genomgång med alla elever oavsett deras läsförmågor och eleverna arbetar enskilt med att läsa och svara på frågor. Eleverna berättar att en vanlig lektion består av en kortare lärarledd gemensam genomgång och därefter läser och skriver eleverna enskilt i sina arbetsböcker. Läraren cirkulerar då runt i klassrummet och ger individuell hjälp.

Det fanns emellertid lektionstillfällen där eleverna kommunicerade med varandra och där lärarna fångade upp elevernas funderingar och frågor och anpassade den pågående genomgången både avseende innehåll och nivå. Eleverna reflekterade och utvecklade idéer och samtal som lärarna därefter kompletterade. Undervisningen vid dessa lektioner präglades av att lärarna strävade efter att eleverna skulle utveckla nyfikenhet och lust att lära och innehållet i uppgifterna var anpassade efter varje elevs olika behov.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i stor utsträckning präglas av att eleverna läser mycket skönlitteratur. Flera lärare visar också exempel på hur de arbetar med att bearbeta texter som också anpassas efter elevernas utvecklingsnivå. Med tanke på de variationer som Skolinspektionen sett i arbetet med läsprocessen visar granskningen dock att skolan behöver uppmärksamma detta.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarna i Äsperödsskolan använder sig av flera olika läromedel i svenska, såsom grundbok och övningsböcker, exempelvis läsförståelse och skrivarskola. Det är respektive lärare, alternativt arbetslaget, som väljer läromedel. Eleverna väljer skönlitterära böcker i skolbiblioteket eller kan ta med böcker från kommunbibliotek/hemifrån.

I samtalen med lärarna berättar de att vid bearbetning av texter försöker de vara lyhörda och lyssna på eleverna för att åskådliggöra ny text. De kan även använda tankekartor, dramatiseringar, bilder eller film.

Eleverna menar att lärarna sällan förbereder eller sätter in innehållet i en text eller i ett sammanhang för att eleverna ska förstå texten utan det vanligaste är att eleverna under tiden de läser frågar läraren om det är något de inte förstår eller om svåra ord. Ansvaret läggs på eleverna och flera av dem uppger att de inte vill fråga för de tycker det är pinsamt att visa att man inte förstår. Detta bekräftades vid de observationer som gjordes vid granskningen. Dock fanns goda exempel på undervisning där lärare bearbetade och byggde upp förståelse av texter. Exempelvis hade en klass haft författarbesök och i en annan klass visade skolbibliotekarien eleverna skönlitterära böcker och berättade om dem. Efter denna genomgång, vid nästa lektionstillfälle kommer eleverna att få välja bok och därefter i fyrgrupper få olika, roterande uppgifter inför varje kapitel.

Det är vanligt att läraren eller eleverna läser texter högt i klassen men vid eget arbete hänvisas eleverna till tyst läsning av texterna. När texter ska bearbetas görs det främst via frågor till texten. Frågorna styr till viss del vilka arbetsformer som används, om eleverna ska arbeta i par eller diskutera frågorna. I läsförståelseboken får de träna på att hitta svar i texten, identifiera huvudbudskapet och motivera sina svar. Ibland läser eleverna upp svaret högt i klassen men oftast skriver eleverna ner svaren i en skrivbok som läraren rättar. Granskningen visade även lärare som anpassar uppgifterna efter varje elevs eller läsgrupps förmåga. I dessa klasser går läraren igenom texten och diskuterar med eleverna kring svåra ord och begrepp. Läraren diskuterar elevernas tankar och frågeställningar ofta i smågrupper. Eleverna frågar varandra, slår i ordböcker eller frågar läraren om något är oklart. Texter som eleverna producerar används som underlag för fortsatta diskussioner i smågrupper eller helklass och läraren ger respons på de tankar och texter som eleverna skrivit. I andra klasser svarar eleverna mest på frågor var och en för sig eller skriver någon form av logg som rättas av läraren och således bearbetas inte dessa texter gemensamt. I de fall läraren gick igenom svar till texter besvarades frågorna kortfattat av eleverna och ledde inte till fördjupade samtal kring det som sades.

Vid samtal med eleverna framkommer att de känner till att det finns olika texter såsom fabler, fantasy, dikter och artiklar men de har inte talat om att texter kan läsas på olika sätt såsom översiktsläsning eller djupläsning. De har inte heller pratat om vad som gör texter mer eller mindre bra eller fått frågor där de fått uttrycka vad de tycker om texten. Lärarna berättar dock att de arbetar med att eleverna ska känna till olika slags texter och vad som skiljer dem åt. Vid de observationstillfällen som gjordes vid granskningen förekom vare sig samtal om lässtrategier eller texttyper, inte heller fördes några gemensamma samtal kring texter.

När eleverna läser skönlitteratur får de ibland berätta om den bok de läst för klassen eller skriva bokrecensioner. Skönlitterära böcker tycks dock sällan vara utgångspunkt för hur man går vidare i undervisningen. Det framkommer att eleverna sällan ges möjlighet att dramatisera eller filmatisera texter i svenska.

Lärarna följer upp elevernas kunskapsutveckling i svenska kontinuerligt genom olika läsprov och lässtandarder och skolan genomför de nationella ämnesproven i årskurs 3 och 5. Lärarna beskriver att de haft nytta av de nationella ämnesproven i årskurs 3, i det att resultaten tydligt visat vad som behöver förbättras och var svårigheterna finns. Ett speciellt läromedel har köps in för att förbättra elevernas resultat. Skolan har startat ett utvecklingsarbete inom svenskämnet i förskoleklassen och årskurs 1, i vad skolan kallar "Sagoskolan".

Eleverna berättar att de i utvecklingssamtalet får reda på sin kunskapsutveckling. De får också veta sina resultat genom de diagnoser som görs eller så berättar läraren under lektionerna. De elever som haft nationella ämnesprov berättar att de fått veta resultaten men inte se själva proven.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Undervisningen i skolan har stöd genom eget bemannat skolbibliotek men också genom Kommunbiblioteket och Mediapolen samt att det även i övrigt finns en god tillgång till texter. Exponering av elevtexter skulle dock i de flesta av klassrummen kunna vara större. Lärarna, eleverna och rektorn ser behovet av att den fysiska miljön behöver förbättras med avseende på särskilda läsmiljöer.

Vid granskningen framkommer att lärare undervisar i ämnet svenska utan att ha utbildning i ämnet trots att skolan har tillgång till utbildade lärare i svenska.

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

Äsperödsskolan byggdes under slutet av 1960-talet och de klasser som berörts av denna kvalitetsgranskning finns i klassrum som inte har renoverats på länge. Endast mellan två klasser finns ett grupprum som huvudsakligen används av en av klasserna. På grund av omorganisering har flera klasser flyttats mellan salarna och den fysiska miljön varierar stort från klassrum till klassrum. Flera av klassrummen ger ett torftigt intryck med dåligt underhållna väggar och elevernas bänkar placerade i rader med lärarens arbetsplats framme vid tavlan. I dessa klassrum fanns inte ordnat någon särskild läsmiljö eller läshörnor och inga böcker eller elevtexter var exponerade. I alla klassrum finns datorer, upp till fyra stycken, men de används sporadiskt. I skolan finns också tillgång till en nomad med 17 laptops.

Några klassrum är personligt utsmyckade med bland annat elevteckningar och elevtexter. De är också möblerade så att eleverna har en särskild läshörna. I ett av dem finns en "smartboard" och där finns nyutkomna och varierande fack- och skönlitterära böcker.

I skolan finns ett bemannat bibliotek och alla intervjuade elever berättar att de besöker det regelbundet med klassen och lånar skönlitterära böcker. Flera av de intervjuade lärarna uppger att de har stor hjälp och nytta av skolbibliotekarien inte minst när det gäller att hålla sig orienterade inom aktuell barn- och ungdomslitteratur. De uppger också att de anlitar Kommunbiblioteket och Mediapolen för att få hjälp med relevanta boklådor och boklån.

De flesta lärarna som undervisar i svenska har utbildning i ämnet, dock utnyttjas lärarnas kompetens inte fullt ut eftersom arbetslaget är organiserat med en klassföreståndare som i stort har all undervisning i en och samma klass.

Rektorn förlitar sig på att lärarna med hjälp av specialpedagogen ska utveckla de förändringar som behöver göras. Rektorn uppger att det finns även en utvecklingspedagog i läsinlärning i kommunen som skolan genom specialpedagogen tar hjälp av för att hitta nya former och metoder.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i de naturorienterande ämnena med avseende på läsprocessen i en flerstämmig miljö endast till dels organiseras och genomförs så att eleverna ges möjlighet att utvecklas efter sina behov. Vidare visar granskningen att eleverna inte varit med och planerat undervisningen vare sig till ämnesinnehåll eller till arbetsformer.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Eleverna undervisas huvudsakligen av sina klassföreståndare i naturorienterade ämnen. Samtal med lärare och elever visar att lärarna oftast organiserar undervisningen i helklass med enskilt arbete. När undervisningen har förlagts utomhus och är kopplad till praktiska moment och experiment dominerar dock par- eller grupparbete.

I intervjuerna framkommer att eleverna inte varit med och planerat undervisningen vare sig till ämnesinnehåll eller till arbetsformer.

Variationen av undervisningen är stor och samverkan mellan lärarna är begränsad. Under en del av terminen har undervisningen i dessa klasser varit tematisk och arbetet tagit utgångspunkt i ett studiebesök. Eleverna har därefter bearbetat och haft uppföljning av ämnesområdet i par eller i grupp.

Lärarna i årskurs 6 har valt att under höstterminen koncentrera undervisningen på samhällsorienterade ämnen och eleverna har därför inte haft någon undervisning i något av de naturorienterade ämnena under denna termin. Med anledning av kvalitetsgranskningsprojektet påbörjades dock ett arbete om kroppen i en av grupperna.

Elever beskriver att det oftast förekommande arbetssättet är att eleverna arbetar utifrån en lärobok med tillhörande frågor som de skriftligt besvarar, enskilt eller parvis. Eleverna svarar på frågor som läraren ställer och läraren är samtidigt mottagare av de svar som ges på frågorna. Vid observationstillfällena som gjordes vid granskningen var det endast några få elever som räckte upp handen och deltog. Endast i en av klasserna anpassade läraren undervisningen till elevernas utvecklingsnivå och byggde vidare på elevernas tankar.

Bearbetning av och kommunikation kring texten*Skolinspektionens bedömning*

Skolinspektionen bedömer att i arbetet med läsning av texter i de naturorienterade ämnena behöver skolan uppmärksamma och arbeta mer med att eleverna får möta olika slags texter inom varje ämnes specifika egenart. Det är också viktigt att texterna förbereds och bearbetas samt är anpassade efter varje elevs behov.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterade ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

Granskningsbesöket visade att lärarna arbetar på olika sätt med att ge eleverna en förförståelse av texter eller begrepp i de naturorienterande ämnena. Några lärare berättade i intervjuer att de oftast inte förbereder eleverna för själva läsningen eller sätter in innehållet i elevernas tidigare erfarenheter och kunskaper eftersom de naturorienterande ämnen i sig knyter an till elevernas vardag. Flera lärare uppger vid intervjun, att de i regel inte använder de läromedel som finns i skolan utan de föreläser och/eller diskuterar tillsammans med eleverna i respektive klass.

När ny text ska läsas genomförs det på olika sätt. I några klasser läser eleverna tyst för sig själva och svarar enskilt på frågor, i andra läser läraren högt eller så läser eleverna högt en liten bit var, och om de inte förstår texten frågar de läraren. För att bearbeta texter som eleverna läser är det vanligt att de får frågor till texten som de ska besvara.

När texter läses berättar eleverna att de ibland läser sina texter för en kamrat eller klassen och uppger att de sällan får respons på sina texter från kamraterna. Svaren på frågor till texter i de naturorienterande ämnena som eleverna arbetar med lämnas till läraren och tycks inte användas för gemensamma diskussioner.

Vid de klassrumsobservationer som gjordes vid granskningen arbetade eleverna i en av klasserna parvis med laptops/datorer och sökte bland annat information från internet från webbadresser, väl förberedda av läraren. Avsnittet kommer att avslutas med att eleverna gör kollage för att därefter få ta del av varandras sammanställningar i en utställning.

Eleverna skriver sällan sammanfattningar eller egna tankar eller gör frågeställningar i samband med textläsning. De har inte tränat olika lässtrategier och har inte heller samtalat om vad som är specifikt med texter i de naturorienterande ämnena. De har inte jämfört olika texter eller pratat om vad som gör texter goda eller mindre goda. Enligt eleverna samtalar de om aktuella händelser i samband med undervisningen i de naturorienterande ämnena och lärarna frågar vad som kommer att hända i samband med experiment men detta är i regel inte kopplat till läsning av text. Eleverna får även göra hypoteser och gissa vad som kommer att hända vid experiment.

De texter som används är läroböcker, texter från internet och faktaböcker. En del av lärarna anser att de inte har tillräckligt med böcker för undervisningen i de naturorienterande ämnena.

De lärare som inte haft eleverna tidigare berättar att de fått en begränsad information om vad eleverna arbetat med och hur långt de kommit i sin kunskapsutveckling i de

naturorienterande ämnena. Den dokumentation som finns om elevernas kunskapsutveckling i de naturorienterande ämnena är, enligt lärarna, bristfällig.

Eleverna berättar att de i utvecklingssamtalen får reda på hur de ligger till i de naturorienterande ämnena. Vid granskningsbesöket fanns inte någon sammanställning av måluppfyllelsen gjord på skolan. Dock anger rektorn i kommunikeringen av denna rapport att skolan bland annat utifrån de skriftliga omdömena har en bild av måluppfyllelsen. De individuella utvecklingsplaner Skolinspektionen tagit del av är inte relaterade till de naturorienterande ämnena.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolan har tillgång till litteratur som ger tillräckligt goda förutsättningar för läsprocessen i de naturorienterande ämnena men bör utnyttjas i högre grad för att komma alla elever tillgodo. Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn måste ta ansvar för att elevernas kunskapsresultat följs upp och utvärderas. Rektorn ansvarar även för att i undervisningen i de naturorienterande ämnena använda lärare med utbildning i ämnet.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i de naturorienterande ämnena sker huvudsakligen i de ordinarie klassrummen. Tidigare i denna rapport har beskrivits att klassrummen saknar grupp- rum och speciella läsmiljöer, med få undantag. I de klassrummen finns även faktaböcker och elevtexter exponerade. Lärarna uppger att de mest arbetar för sig själva i de naturorienterande ämnena. De har heller inget samarbete med lärarna i de lägre eller högre årskurserna däremot upplever de ett stort stöd i skolbibliotekarien och såväl skolbiblioteket som Mediapolen används som komplement i undervisningen.

Alla lärare som undervisar i de naturorienterande ämnena har inte utbildning i dessa ämnen. Läsutveckling och lästräning har främst fokuserats i svenska men lärarna är medvetna om att en god läsförståelse har stor betydelse för resultaten i samtliga ämnen.

I samtal med lärare och rektorn framkommer att kännedomen om elevernas kunskapsresultat i de naturorienterande ämnena är begränsad och inte efterfrågats. Dock framhåller rektorn att skolläringens kännedom kommer att öka bland annat genom de lokala pedagogiska planer som håller på att utarbetas i skolan.

I ärendets handläggning har undervisningsråden Kristina Svensson och Marita Bergman samt utredaren Lena Stadler deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Marie Karlsson
Undervisningsråd

Kopia till: Uddevalla kommun

Bilaga 1**Bedömningsunderlag**

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten* samt *skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, "få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga". En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.² Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.³ En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.⁴

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna*. Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.⁵ Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.⁶

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervis-

² Lpo 94, Kursplanen i svenska.

³ Dysthe (1996).

⁴ Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

⁵ Lpo 94, 2.2

⁶ se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006), Smidt (1989).

ningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskningens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen och varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms.*

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.⁷ För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.⁸ I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.⁹

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.¹⁰

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.¹¹

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bear-

⁷ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

⁸ Lpo 94.

⁹ Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

¹⁰ Lpo 94.

¹¹ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

betningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.¹²

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper.¹³

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.¹⁴

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.¹⁵

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtalar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.¹⁶ Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.¹⁷

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*, ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

¹² Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

¹³ Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

¹⁴ Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

¹⁵ Se Ewald (2007).

¹⁶ Thorson "(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

¹⁷ Løkengard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.¹⁸

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergripande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inläring.¹⁹ Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.²⁰

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen*. Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.²¹

¹⁸ 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

¹⁹ Lpo 94

²⁰ Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

²¹ Lpo 94

Bilaga 2**Referenslista**

- Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*
- Brink L., (2009), "Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet" i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Brink L (2005), "Boksamtal under mellanåren" + "Välja bok" i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*
- Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*
- Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*
- Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*
- Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*
- Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*
- Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*
- Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001. Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.*
- Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen... En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*
- Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitative og kvantitative metoder.* Lund.
- Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemma och möjligheter.*
- Hultin E. (2006) *"Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning"* Örebro Universitet.
- Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader's workshop*
- Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000
- Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete" i Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*
- Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*
- Liberg C., (2009), "Svenska elevers läsförmåga" i *Perspektiv på läsning, Svensklärarföreningens årskrift 2009.*

- Liberg C., (2006), "Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.
- Liberg C., (1996), "Läsförståelse" i Gisela Håkansson& Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*
- Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.
- Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande 2002*.
- Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*.
- Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.
- Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv*.
- McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English*.
- Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*.
- Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.
- Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*
- Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet* (2006).
- Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.
- Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007. Rapport nr 304*.
- Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförståelse hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen. Rapport nr 305*.
- Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner. Skolverkets aktuella analyser*.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Rapport nr 250 och 251*.
- Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen. Nationella kvalitetsgranskningar*.
- Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.
- Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.
- SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.
- Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare*.
- Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002*.

Regeringsbeslut U97/4444/S. Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), "Att läsa mellan och bortom raderna" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij L.S., (1934/2001), *Tänkande och språk*.

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) "Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.